

του Ιωακείμ Αθ. Παπάγγελου

δρ. Αρχαιολόγου

Το 1912 Επίτροπος του Αγίου Όρους στην Θεσσαλονίκη ήταν ο Αγιοπαυλίτης ιεροδιάκονος Κοσμάς Βλάχος (1863-1930), ο οποίος, σύμφωνα με γνωστούς λογίους της εποχής του (Χριστόφ. Κτενάς και Μαν. Γεδεών) «εχειρίζετο την γραφίδα όσον ουδείς άλλος λόγιος Αγιορείτης ει και μόλις την δευτέραν τάξιν του Γυμνασίου είχε τελειώσει (...). Υπήρξε συνεργάτης ιδεώδης της “Νέας Αλήθειας” γράφας εν αυτή μέν πλείστα άρθρα κοινωνικής και πολιτικής φύσεως, εν φιλολογικαίς δε ημερολογίαις κομψότατα και θαυμάσια λογοτεχνήματα (...). Απηλλαγμένος “πατριωτικής” ασυνεσίας, αναγνούς πολλά, σεβόμενος τάς των άλλων γνώμας, ούτε λογοκλοπών, απέδειξεν εαυτόν εμβριθή του αγιορειτικού καθεστώτος μελετητήν».

Η έναρξη του Ελληνοτουρκικού πολέμου (5 Οκτωβρίου 1912) τον βρήκε στην Θεσσαλονίκη, όπου και έζησε την χαρά της Απελευθέρωσης. Στις 2 Νοεμβρίου μπόρεσε και έστειλε την ακολουθούσα επιστολή προς την Ιερά Κοινότητα του Αγίου Όρους, με την οποία την ενημέρωσε για την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης και την κρατούσα κατάσταση στην πόλη. Η επιστολή αυτή, της

οποίας το πρωτότυπο φυλάσσεται στο Αρχείο της Ιεράς Κοινότητος, είναι μνημείο γραπτού λόγου, επιβεβαιώνει την τότε κρατούσα άποψη για την δεινότητα της γραφίδος του Κοσμά και μας μεταφέρει μία σαφή εικόνα της καταστάσεως που επικρατούσε στην πόλη κατά τις ημέρες γύρω στην 26η Οκτωβρίου 1912.

Αριθ. 397

Εν τη Θεσσαλονίκη Νοεμβρίου 2

Σεβαστή Ιερά Κοινότης και Ιερά Επιστασία,

Μεθ' ιερού φρικιασμού και ανεκκλαλήτου αγαλλιάσεως χαιρετώ Υμάς εκ της ελευθέρας ελληνικής Θεσσαλονίκης διά του "Χριστός ανέστη".

Ο άγιος Θεός των πατέρων ημών ο ευλογητός εις τους αιώνας, Ος ετιμώρησεν επί πέντε αιώνας τας χώρας ταύτας διά τας αμαρτίας των λαών αυτών και παρέδωκεν αυτούς εις τον ασιατικόν εξανδραποδισμόν, εδυσωπήθη και εκήρυξεν λήξασαν την περίοδον του εξαγνισμού και ενέπνευσε την αγάπην και την ενότητα εις τους χριστιανούς και ηγέρθησαν κατά του πολυμόρφου τυράννου και τον εποδοπάτησαν ανυψώσαντες το του Μ. Κωνσταντίνου σύμβολον.

Ούτως οι φοβεροί απόγονοι του Οσμάν και του Έρτογρουλ, οι πληρώσαντες την γήν ανομιών και αίματος εγένοντο (σ. 2) όντως θεήλατοι και εξεδιώχθησαν πανταχόθεν υπό των νικηφόρων χριστιανικών κρατών, ως άχρηστα και ακάθαρτα σκεύη, χειροκροτούσης και της αμαρτωλής Ευρώπης, ήτις δι' ενέσεων παρέτεινε την ζωήν του τυράννου και ην ο Θεός περιήγαγεν εις διαίρεσιν και αδυναμίαν διά να ανυψώση ημάς τους επικαλουμένους το άγιον Αυτού Όνομα.

Από της 27 του παρελ. μηνός η ελληνική σημαία κυματίζει εις άπαντα τα δημόσια κτίρια ενταύθα και εις όλας τας οδούς, εν αίς φαίνονται και αι σημαίαι των συμμάχων, ο δε ασιάτης τύραννος συντετριμμένος και απεγνωκώς κρύπτεται εις πάσαν γωνίαν σκότους.

Η ζείδωρος πνοή της ελευθερίας δεν αμφιβάλλω ότι προ πολλού, ως εν τη λοιπή Χαλκιδική[1], έφθασε και μέχρι του νεφελογείτονος Αθω και ότι εκοσμήσατε αυτόν διά του ιερού συμβόλου της υπερηφάνου και δεδοξασμένης πατρίδος.

Δότε δόξαν, αίνον και ευχαριστίας τώ οικτίρμονι Θεώ και δεηθήτε (σ. 3) υπέρ των ενδόξως πεσόντων χριστιανών, υπέρ της δόξης και τελικής επιτυχίας των

συμμάχων, υπέρ του δαφνοστεφούς Διαδόχου και της λοιπής βασιλικής οικογενείας, μάλιστα δε δεηθήτε υπέρ της ομοδόξου κραταιάς Ρωσσίας και του μεγαλόφρονος τσάρου Νικολάου και της αυτοκρατορικής οικογενείας.

Θείω βουλήματι τυχόντες ακόπως ελευθερίας και ημείς οι μοναχοί, αγαπήσωμεν τελείως αλλήλους και εργασθώμεν θεαρέστως υπέρ διορθώσεως των κακώς εχόντων και αναπλάσεως του μοναχισμού ίνα μή υστερήσωμεν εν τη οδώ του φωτός και κατ' ανάγκην γενόμεθα υπαίτιοι της εκλαϊκεύσεως της προνομοιούχου ημών χώρας.

***

Από της κηρύξεως του πολέμου διήλθομεν ενταύθα ημέρας φρικτής αγωνίας εκ του φόβου των ψιθυριζομένων σφαγών και εκ της ελλείψεως ειδήσεων περί του πολέμου διότι είχε καταστραφή πάσα συγκοινωνία[2].

Ευτυχώς η πεποίθησις επί τώ θριάμβω (σ. 4) του Σταυρού ήτο αρραγής, επιβαίου (=;) δε τούτο και η πόλις αύτη, ήτις ομοφρόνως απεφάσισε να παραδοθή ευθύς ως ο ελληνικός στρατός φθάση εις απόστασιν βολής τηλεβόλου, εναντίον της ανοήτου επιμονής του στρατάρχου Χασάν πασά[3] και τινων αξιωματικών οίτινες επίστευον ότι δύνανται να αντιστώσι με 25-30 χιλιάδας στρατού πανικοβλήτου και πάσχοντος εκ πολυειδών ελλείψεων, εναντίον νικηφόρου στρατού 70-80 χιλιάδων με εφόδια επαρκή, εξάισιον πυροβολικόν και φρόνημα αήττητον.

Ούτως ο ταρταρίνος[4] Χασάν παρεδόθη, ως επλησίασεν ο ελληνικός στρατός, μετά του στρατού του ανερχομένου εις 25 χιλιάδων μετ' αναλόγου ιππικού και 60-70 τηλεβόλων και όλων των άλλων σχετικών υλικών πολέμου ευρισκομένων εν τώ καζά και τη πόλει, μηδέ του Καρά Μπουρνού εξαιρουμένου, εν ω υπάρχουν πολυάριθμα τηλεβόλα και οχυρωματικά έργα σπουδαία.

Κατά την επιούσαν 27 του μηνός (σ. 5) ήρξατο βαθμηδόν εισελαύνων εν τη πόλει ο πολυάριθμος ελληνικός στρατός, ούτινος μέγα μέρος κατεσκήνου πάντοτε εκτός της πόλεως. Έφθασε και ο Διάδοχος με το Επιτελείον και οι Πρίγκηπες και βραδύτερον ο Βασιλεύς[5] και προχθές η Βασίλισσα και οι βούλγαροι πρίγκηπες Κύριλλος και Βόρις[6] και 25 χιλιάδες βουλγαρικού στρατού και κατελήφθησαν άπαντα τα δημόσια κτίρια και εκυμάτισε πανταχού, εν ωκεανώ δακρύων χαράς η ελληνική σημαία και προ τριών ημερών ανεκτήθησαν οι εις τεμένη μεταβληθέντες αρχαίοι χριστιανικοί ναοί[7] και υψώθησαν επί των μιναρέδων αι ελληνικαί και βουλγαρικαί σημαίαι.

Το τι εγίνετο και γίνεται από της 27 του μηνός και εφεξής ενταύθα υπερβαίνει πάντα νούν, πάσαν ανθρωπίνην αντίληψιν. Τα απειρομεγέθη γεγονότα αδύνατον να παραστήση ο οξυγραφότερος κάλαμος.

Αμυδράν μόλις ιδέαν θα λάβητε εκ των εφημερίδων**[8]**.

Έφθασαν και πολυάριθμα ελληνικά ατμόπλοια, με επισκέπτας, στρατόν, χωροφυλακήν, εφόδια πολέμου, φάρμακα, ιατρούς (σ. 6) και το θέαμα είνε απείρως εξαίσιον, κατεκλύσθησαν δε αι οδοί και τα ξενοδοχεία και αι οικίαι και αι ελάχισται γωνίαι.

Σας βεβαιώ ότι ο ευρεθείς εδώ κατ' αυτάς έζησε ολόκληρον αιώνα!

Χθές ανεχώρησεν ο Διάδοχος οδηγών τον μεταβαίνοντα προς ενίσχυσιν στρατόν εις Καίλαρ**[9]**, ένθα αμύνονται οι ημέτεροι, υποχωρήσαντες εκ Βιτωλίων, ένθα έσχον και τινας απωλείας εξ εχθρού πολυαριθμωτέρου, αποτελουμένου εκ της εκείσε φρουράς και των εκ της καταστροφής του Κουμανόβου ανασυνταχθέντων στρατευμάτων υπό τον Καρά Σαίτ πασάν. Θεία δυνάμει η κατασύντριψις του εχθρού και εκεί είνε βεβαία**[10]**, ως και εν Ηπείρω.

Χθές ωσαύτως παρήλασε το τουρκικόν ιππικόν εκ της Εγνατίας και παρεδόθη εις τους έλληνας. Όλα θαυμάσια ουγγρικά άλογα των 1000 φρ. έκαστον.

Απειρα είναι τα λάφυρα του πόλεμου, τρόπαια της θαυμαστής δεξιιάς του Υψίστου.

***

Πάσα συγκοινωνία ήτο διακεκομμένη και δεν ηδυνήθην να Σας μεταδώσω τα Αναστάσιμα. Εζήτησα, εν μέσω του απειρομεγέθους κυκεώνος πεζόν**[11]** να στείλω αλλ' ουδαμού εύρον. Μόλις προχθές και χθές εύρον ότε ενόμισα ότι είνε αργά πλέον, διότι επεριμένομεν και το ατμόπλοιον της Αχαϊκής**[12]** το οποίον ήτο να έλθη χθές και έρχεται σήμεραν.

Έρχεται αυτόσε ελληνικός στρατός διά ξηράς όστις ήδη έφθασεν ίσως**[13]**. Πιθανώς θα σταλή και διά θαλάσσης. Έρχεται και βουλγαρικός, αλλ' ο ελληνικός θα φτάση πρώτος.

Αναμένω οδηγίας Σας επί της νέας καταστάσεως και των καταπληκτικών γεγονότων.

Σας ασπάζομαι εν τώ αναστήσαντι ημάς Χριστώ

μετά σεβασμού εν Χ(ριστ)ώ αδελφός

Ιεροδιάκονος) Κοσμάς Αγιοπαυλίτης

Σημειώσεις:

1. Είναι ενδιαφέρον το ότι η Χαλκιδική αντιμετωπίζεται ως γεωγραφική και όχι ως διοικητική ενότητα, αφού ήταν διασπασμένη σε τέσσερις Καζάδες (Υποδιοικήσεις): Κασσάνδρας, Αγίου Όρους, Λαγκαδά και Θεσσαλονίκης.
2. Αναφέρεται στην διακοπή των τηλεγραφικών συνδέσεων λόγω καταστροφής των τηλεγραφικών συρμάτων υπό των Προσκόπων.
3. Αναφέρεται στον Ταχσίν.
4. Αλφόνσου Δωδέ (=Alphonse Daudet, 1840-1897), Ταρταρίνος ο εκ Ταρασκώνος, Αθήνα (ΕΣΤΙΑ) 1989 (μετάφραση Αλεξάνδρου Παπαδιαμάντη, πρωτοδημοσιεύθηκε στην εφημερίδα Ακρόπολις, από 16 Ιανουαρίου έως 23 Μαρτίου 1894).
5. Ο Γεώργιος εισήλθε στην πόλη την 28ην Οκτωβρίου.
6. 31 Οκτωβρίου.
7. 31 Οκτωβρίου.
8. Χαρακτηριστικό είναι το γνωστό φύλλο της Μακεδονίας της 28ης Οκτωβρίου, του οποίου η πρώτη σελίδα ήταν γεμάτη με μία ελληνική σημαία, με τον βασιλικό θυρεό και τους δύο πρώτους στίχους του Εθνικού Ύμνου.
9. Σήμερα Πτολεμαίς του νομού Κοζάνης.
10. Την 6η Νοεμβρίου οι Σέρβοι κατέλαβαν το Μοναστήρι (Βιτώλια).
11. «Πεζός», ο μεταφέρων οδοιπορικώς αλληλογραφίαν.
12. Η Αχαϊκή Ατμοπλοία πρέπει να ήταν σημαντική στην εποχή της. Ανήκε στους Murphy & Son and Crowe & Stevens και είχε την έδρα της στην Πάτρα.
13. Την 2α Νοεμβρίου, το 1ο Τάγμα Κρητών, υπό την διοίκηση του Γεωργίου Κολοκοτρώνη, χωρισμένο σε δύο τμήματα, έφθασε στον Πολύγυρο και την Αρναία.

Στόχος του τμήματος «τής Αρναίας» ήταν η κατάληψη του Αγίου Όρους. Καθ' οδόν προς την Ιερισσό πληροφορήθηκαν την κατάληψη του Όρους από το ναυτικό άγημα (2 Νοεμβρίου) και σταμάτησαν στην Ιερισσό.